

به نام خدا

خلاصه گزارش اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح اصلاح ماده (۱۲۲) آئین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی»

۱. مفاد طرح پیشنهادی

در این طرح پیشنهاد شده است نتیجه تفصیلی آرای موافق، مخالف و ممتنع هر یک از نمایندگان در مشروح مذاکرات مجلس «ثبت» شود. هدف از ارائه این طرح، چنان که در مقدمه توجیهی قید شده است، تحقق شفافیت آرا و اتقان در مصوبات مجلس است. اما هدف دیگری که به نظر می‌رسد در ارائه این طرح سهمی جدی داشته است، برقراری نظم بیشتر در فرایند رأی‌گیری و جلب توجه بیشتر نمایندگان به مشارکت در رأی‌گیری است. گرچه اهداف پیش‌گفته، اهدافی مطلوب‌اند، اما اینکه چنین طرحی بتواند نقایص را برطرف کرده و به تحقق اهداف مذکور کمک کند، جای تأمل است.

۲. ارزیابی طرح

رویه‌های رأی‌گیری را می‌توان به سه گروه رأی‌گیری مخفی یا بسته، رأی‌گیری نیمه‌باز یا بی‌نام، رأی‌گیری باز یا عمومی (رأی‌گیری ثبت شده) تقسیم کرد. مهم‌ترین ویژگی رأی علنی این است که گرایش نمایندگان در موضوعات مختلف آشکار می‌شود. از ویژگی‌های رأی مخفی نیز می‌توان به این امر که نماینده بی‌پروا و بدون ملاحظه‌کاری و بدون ملاحظات شخصی، سیاسی و ... آرای خود را اعمال می‌کند اشاره کرد. به همین دلیل آنجا که قانون‌گذار تشخیص داده آرای نمایندگان ممکن است در بردارنده نتیجه شخصی باشد با وضعیتی که این احتمال کمتر وجود دارد، قائل به تفاوت شده است.

اما نکته مهم و قابل تأمل در این زمینه این است که ترسیم حد و مرزی میان این مسائل، همواره شدنی و قطعی نیست. از سوی دیگر نقش نظام حقوقی در تأمین امنیت و مصونیت نمایندگان در ایفای وظایف نمایندگی، یکی از متغیرهای اصلی است که در تصمیم‌گیری راجع به علنی یا مخفی بودن آرای نمایندگان واجد اهمیت است. آسیب دیگر علنی شدن آرای نمایندگان، تسهیل و گسترش فعالیت لابی‌ها در مجلس است. لابی‌ها که از بلایای مجالس امروزی به‌شمار می‌روند، می‌توانند با استفاده از علنی شدن رأی نماینده، برنامه‌ریزی دقیق‌تری برای استفاده از انواع شیوه‌های تأثیر بر نماینده صورت داده و بدین ترتیب فرایند قانون‌گذاری را با مشکلات عدیده‌ای مواجه کنند.

بنابراین باید در کنار مزایای علنی شدن نتیجه آرای نمایندگان به آسیب‌های آن نیز توجه داشت که اتفاقاً در کشور ما، محل تأمل جدی است. این آسیب‌شناسی می‌تواند در سطوح دیگری، از جمله مغایرت احتمالی منافع شخصی و گروهی نمایندگان با منافع ملی از یکسو و مغایرت احتمالی منافع محلی با منافع ملی نمایندگان از سوی دیگر، مورد توجه قرار گیرد. بعید به نظر می‌رسد راهکارهای قید شده در طرح مورد بررسی بتواند به اهداف مورد نظر طراحان که اهداف مطلوب و مقبولی است کمک کند.

۳. پیشنهادها

الف) جای تردید نیست که نوع رأی نماینده در هر مورد با توجه به الکترونیکی بودن اخذ رأی، قابل دستیابی است. می‌توان با پیش‌بینی تمهیداتی بیشتر، اسامی نمایندگان را که در صحن حاضر بوده، اما از رأی دادن قصور کرده‌اند را در صحن علنی قرائت کرده و در مشروح مذاکرات ثبت کرد. به بیان دقیق‌تر، می‌توان با الگوبرداری از سازوکار مندرج در تبصره ماده (۱۲۴) آیین‌نامه داخلی و تسری آن به ماده (۱۲۲) آیین‌نامه، دستیابی به انضباط بیشتر در صحن کمک کرد.

ب) در راستای پیشنهاد فوق، به نظر می‌رسد ماده (۱۲۲) آیین‌نامه داخلی مجلس نیازمند اصلاحات متعددی است. از جمله اینکه در این ماده، هیئت رئیسه موظف به انجام کاری شده که امروزه تحقق یافته است (مجهز نمودن مجلس به وسایل رأی‌گیری الکترونیکی). بنابراین باید متن ماده با توجه به پیشنهاد مندرج در بند پیشین، بازنویسی شود.

ج) پیشنهاد دیگر این است که بدون آنکه ضمانت اجرایی برای عدم شرکت نماینده در فرایند رأی‌گیری در آیین‌نامه داخلی پیش‌بینی شود، با الحاق ماده‌ای به آیین‌نامه داخلی، صرف حضور نماینده را در صحن مجلس در حکم رأی ممتنع محسوب کنیم.

د) راهکار دیگری که می‌تواند به برقراری نظم بیشتر در فرایند رأی‌گیری کمک کند، اعلان عدم حضور نمایندگان در رأی‌گیری به صورت آمار روزانه است؛ به این ترتیب که پس از پایان هر جلسه، مجموع دفعات رأی‌گیری و مجموع دفعات عدم شرکت هر یک از نمایندگان در رأی‌گیری، در قالب اطلاعات آماری در مشروح مذاکرات ثبت و در اختیار رسانه‌ها قرار گیرد.